

Filosoffen

Ved ANDERS FOGH JENSEN

Frihed - for vigtig at overlade til liberalister

Hvorfor frihed er for vigtig til at overlade til liberalister

v. filosof Anders Fogh Jensen. - www.filosoffen.dk

Oplæg for Venstres Ungdom

Indhold

Fortvivlet fri

Liberalisme er økonomisering

Hvordan liberalismen har ret

Jan Mølby havde ret. "Det er ikke for sjov, vi spiller", sagde han, da Brøndbyspilleren respektløs sparkede en Barcelonaspiller ned på midten. "Det er ikke for sjov, vi spiller" "Jo", tænkte jeg, "hvis der er noget, det er, så er det da det. Hvis der er noget, det er, så er det for sjov." Men Jan Mølby havde ret. Det var ikke for sjov. Det var for penge.

Fortvivlet fri

"Jeg er fortvivlet" siger en kvinde, i Kierkegaards bog, Sygdommen til døden. Deri har hun ret, siger Kierkegaard, og alligevel ikke ret. Hun har ret i at hun er fortvivlet,

fordi hun ikke har indset de uendelige dimensioner i sig selv. Hun koncentrerer sig om det jordiske. Hun er fortvivlet fordi hun ikke har set Gud, men koncentrerer sig om det forhåndenværende eller mangel på samme.

Det vil sige: Netop udsagnet "jeg er fortvivlet" ytret om et jordisk problem - at hendes mand har forladt hende - netop dette udsagn om noget jordisk gør, at hun er evigt fortvivlet.

Det er det aspekt, jeg vil tale om i dag: Hvordan man kan have ret i det man siger, men på en helt anden måde en man tror? Større ting kan værre på spil, der gør, at udsagn om den nære verden på samme tid bliver sande og falske.

"Jeg er fri", siger mennesket, "thi jeg kan gøre det jeg vil". Og netop heri består dets ufrihed. Ufriheden består i, at det mangler indsigt i de forhold, der gør det ufrít.

Indsigten i det, der bestemmer viljen, er første skridt på vejen til frihed, mener Spinoza og Hegel. Mener Kierkegaard, Marx og Freud.

"Men hvordan", spørger den hollandske filosof Spinoza i sin Etik fra 1670, "hvordan kan det være, at mennesket begærer sin egen undertrykkelse?"

Ja, hvordan kan det være?

Marx og markedet

Marx svarer ikke på spørgsmålet, men han svarer på hvorledes: "Hvorledes kommer det i stand, at menneskets begærer sin egen undertrykkelse?"

Svaret lyder: Mennesket har skabt markedet. På markedet er der varer. Varer får bytteværdi i kraft af markedet, det vil sige i forholdet til de andre varer. Det menneske, der ikke har varer, må sælge sin arbejdskraft som varer på markedet. Hermed bliver det menneskeligt specifikke til noget alment, neutralt: til en bytteværdi. En bytteværdi kan man ikke bruge til noget. Så bliver den brugsværdi. Hvis jeg bruger femkronen til at åbne en øl med, bliver den oplukker. Hvis jeg slagter oksen bliver den kød. Det vil sige, 'markedssamfund' betyder: Et samfund, hvor mennesket indgår i forhold til hinanden som bytteværdier, og ikke som netop de mennesker, de er. Et samfund, hvor mennesket indgår i forhold til hinanden, med det, der ikke er menneskeligt.

Frihed

Frihed: Hvad er frihed i et markedssamfund?

Frihed er: At bringe sin vare til torvs. At kunne bytte. Frihed er byttefrihed – dvs. købefrihed og salgsvrihed. Det er her, vi berører problematikken fra før: "Jeg er fri", siger mennesket, "thi jeg kan bytte".

Er der måske mere til det at være menneske?

Isolation

Varelogikken indstifter en isolation mellem mennesker, fordi det bliver afgørende, hvad der er mit, og hvad der er dit. Hermed bliver mennesket af markedssamfundet gjort til aflukkede partikler, der først er sig selv, og så mødes på markedet. Fællesskab bliver udveksling. Samarbejde bliver til koordinering af individuelt arbejde.

Liberalismens præmisser

Det er præmisserne i den liberalistiske tankegang: Mennesket er i først omgang sig selv, og hænger kun sammen med andre individer i et købe- og kontraktfællesskab. Jeg har ikke ansvaret for at samle en forladt baby op, med mindre jeg på forhånd har indgået en kontrakt med staten om det.

Frihed

Frihed er at kunne gøre, hvad jeg vil. Men har jeg valgt min vilje?

Indsigten i det, der bestemmer viljen, er første skridt på vejen til frihed, mener Spinoza og Hegel. Mener Kierkegaard, Marx og Freud.

Liberalismen er frihedens doktrin. Men hvad er da egentlig liberalisme?

Frihed er at kunne gøre hvad jeg vil på et 'frit marked'? Men hvad er da markedsmekanismer? Og hvordan kan et 'frit marked' være styrende?

Liberalisme er økonomisering

Liberalisme er ikke bare en ideologi. Liberalisme har at gøre med menneskeledelse, det er en ledelsesrationalitet for de moderne samfund. Liberalisme er en politisk-økonomisk rationalitet.

Hermed vil jeg sige tre ting:

1. Liberalisme er en økonomisering af de mellemmenneskelige relationer.
2. Liberalisme er en måde at lede mennesker på gennem økonomi.
3. Liberalisme er en særlig fornuft eller rationalitet: En ramme for hvilke spørgsmål der kan stilles, og hvilke svar, der kan gives. Det vil sige, liberalisme er en særlig løsningsmodel.

Ad.1: Økonomisering af det mellemmenneskelige (natur)

Liberalisme er en økonomisering af de mellemmenneskelige relationer. Det vil sige:

- den tager for givet at markedet er en naturtilstand.
- den tager udgangspunkt i mennesket-på-markedet og siger: dette er mennesket.
- den tager udgangspunkt i de menneskelige relationer som markedsrelationer.

Naturen er en meget brugt metafor for samfundet: Vækst, beskæring, så, vande, spire, gro, visne. Det er som om mennesket har glemt at det selv har skabt markedet.

Også den fortabte søn er glemt. Historien om den fortabte søn, der kommer hjem til sin far og har brugt hele sin del af arven, hvorefter faderen tager godt imod ham og holder fest. Nu er lige behandling af søskende kun første halvdel af lignelsen: at give dem lige mange penge, og lade dem udfolde deres økonomiske sans på kapitalismens præmisser.

Ad.2: Økonomisering af politikken

Liberalisme går hånd i hånd med en økonomisering af politikken: At styringen af menneskemassen bør ske gennem politisk økonomi: At gøre det attraktivt, at gøre

det mindre attraktivt. At administrere den samlede biomasse, BNP, sygdomsmasse, børnemasse, arbejdsmasse, ældremasse som en population med økonomiske egenskaber, dvs. egenskaber, der kan ækvivaleres.

Derfor er ikke blot liberalistiske partier liberalistiske, men hele det økonomiserede velfærdssamfund.

At løse trafikproblemer ved økonomiske kalkuler. At sætte hjertet på samme niveau som leveren og nyren i økonomiske kalkuler. At lade pasning af ældre være et økonomisk problem.

Ad.3:Økonomisering af fornuften

Liberalisme er en økonomisering af fornuften: En ramme for hvorledes problemer opstilles, og for hvilke svar der kan gives. Liberalismen er en løsningsmodel på det personlige, det sociale og det politiske, der stiller problemer op som økonomiske, og gør det fornuftigt at søge økonomiske løsninger.

Et nøglebegreb her er 'ressource': Den økonomiske rationalitet ressourcegør sin verden for at kunne indsætte den i et spil af midler, bytteværdier, kontrakt, frihed, økonomisk binding, økonomisk sanktion etc.

Den arbejdsløse, den integrerbare, den lærbare elev skal alle være selv-ressource-administratorer, der under egen ledelse med vejleder, skal lære at indgå kontrakter for egen ressourceudvikling, der munder ud i en salgbarhed på markedet. Det hedder nu kompetence.

To ting til:

i) Moral - økonomisering og etikkens bortdunstning i politisk korrekthed

Problemet er, at økonomien i sig selv ikke har nogen etik. Flere, mere, bedre.

Men den har hverken grænser eller værdier. Derfor betyder økonomiseringen af samfundet en afmoralisering af samfundet. Økonomien kan fortælle os, hvordan vi billigst muligt kommer derhen hvor vi vil, men ikke hvad vi bør ville. Derfor er økonomiseringen af samfundet en bortdunstning af etikken.

Den fortabte søns far behøver ikke længere at tage stilling for eller imod. Han kan

blot henvise til økonomien.

Men er moralen da ikke kommet tilbage? Jo, som politisk korrekthed og moral i talen. Ikke som politiske eller religiøse retningslinjer, men i udvandet form som hjælp-de-fattige-moral eller menneskerettighedsisme. En neutral næste-økonomisk-kærlighed.

ii) Kompetence - økonomiseringens selvopskrivelse

Det siger sig selv, at i et økonomiseret samfund, kan de mest økonomiske af de økonomiske mennesker - lederne af menneskene er ikke længere filosoffer eller ingeniører, men naturligvis økonomer - i et sådant samfund kan de mest økonomiserede mennesker naturligvis ikke acceptere at se sig selv dominerede af mennesker med større intellektuel formåen end dem selv. Derfor har de opfundet kompetencen. Gennem kortlægninger af de personlige kompetencer og organisationens kompetencer, skal de før så uerkendte, og dermed ikke anerkendte, vidensformer opskrives til kompetencer. Og gennem opskrivning af kompetencer, skal de nedskrive vekselkursen på almen dannelse og intellektuel dybde i det økonomiserede samfund. Almengørelse, er ikke længere at indlære sig og inkorporere den almene viden og de almene værdier, men at gøre sig almen gennem en egen produktudvikling til menneskeressource. Kompetenceudvikling hedder det nu.

Både specialisering og dannelse er for længst forældede, for de passer ikke ind i den økonomiske rationalitet. Personlig dannelse er liberalismen fremmed. Den dannede kan måske forestille sig en større frihed end samfundet kan tænke. Han lader sig ikke som købmanden nøje med de virkelige muligheder. Også de mulige virkeligheder er hans felt. Han forestiller sig større friheder end samfundet kan tænke.

Hvordan liberalismen har ret

Liberalismen har ret, når den siger: "Se, mennesket er en vare, der kan sælge sig selv".

Liberalismen ret, når den siger: "Mennesket er frit".

For mennesket har svært ved at tænke ud over sit samfund, og i det samfund hvor det befinder sig, kan en frihed, der er større end købefrihed knap længere tænkes. Netop dette udsagn: At mennesket er frit, fordi det har købefrihed, er det, der gør at det er ufrit. Det er som Kierkegaards fortvivlede kvinde, der fortvivler over småting i stedet for at gysede over det store, og som netop derved virkelig stor-fortvivler.

Det selvbekræftende

Det blik, der ser sig om i samfundet, er produkt af det samfund, det ser på. Derfor bliver blikket selvbekræftende, og dets udsagn om verden bliver tautologiske - dets sætninger pleonasmer og dets profetier selvopfyldende:

"Se, verden består af ting".

- Ja, fordi det er en tingslig verden.

"Se, mennesket er frit".

- Ja, fordi det lever i en verden, hvor det ikke længere drømmer om en større frihed.

Hvorfor begærer mennesket sin egen undertrykkelse?

Men "Hvorfor begærer mennesket sin egen undertrykkelse?", spørger Spinoza.

Svaret følger af det foregående:

- Fordi dets begær, dets vilje, er skabt af det system, det selv har skabt, Kapitalismen.

- Fordi dets selvforståelse er skabt af det system, der holder det fast i sit eget reproduktionsmaskineri.

Den politiske rationalitet - den måde at lede mennesker på - virker derfor fornuftig og begæringsværdig. Den må villedes. Det er et selvbekræftende system, der reproducerer sig selv gennem menneskets vilje. Frihed er - i det system - at gøre, hvad man vil.

Indsigten i det, der bestemmer viljen, er første skridt på vejen til frihed, mener

Spinoza og Hegel. Mener Kierkegaard, Marx og Freud.

Jeg er min ufrihed

Derfor er menneskets fare ikke blot et fremmed system, men dets egen selvforståelse. Derfor er min største fjende mig selv: At jeg forstår mig som fri, føler mig fri, når jeg køber og sælger,

- og føler mig fornuftig når jeg stiller problemer op som økonomiske og løser dem økonomisk. Men netop i mit samfundsskabte Jeg ligger den største kilde til ufrihed. Og netop derfor er frihed for vigtig en sag at overlade til liberalister. Derfor er vejen ud af økonomiseringen ikke noget man kan købe sig til.

[Gå på opdagelse i dette tema](#)

